

Lisbet och SAMBA- KUNGEN

Av Emma Karinsdotter

LÄRARHANDLEDNING

Text: Anne-Marie Körling
Bild: Hanna Gustavsson

Inledning

Kära lärarkollega,

Till att börja med vill jag dela med mig av lite tankar kring att använda sig av litteratur i undervisningen. Jag är mycket rädd för att förstöra berättelser med för många pedagogiska pekpinnar. Jag vill att man ska upptäcka böckerna, resonera om och möta dem. Det här är min lärarhandledning till boken *Lisbet och Sambakungen*. Den liknar kanske inte de lärarhandledningar som du har läst förut. Men boken liknar inte heller något annat jag har läst. Jag tycker mycket om den, och har gjort handledningen med respekt för berättelsen.

Läsningen av en bok ger oss många vägar in i och möjligheter att upptäcka och utveckla vårt språk tillsammans i klassrummet. Författarens röst är en annan än lärarens, ordvalen och formuleringarna blir annorlunda. Illustrationerna öppnar också upp för utforskande av språket och det finns mycket för oss att upptäcka genom att studera omslaget och bilderna i boken.

Jag brukar alltså försöka låta böckerna tala för sig själva men använder mig av berättelserna för att skapa samtal och eget skrivande. Fokus ligger alltid på samtalet. Läroplanen understryker vikten av ett rikt och varierat språk, både skriftligt och muntligt, och eleverna ska under sin skolgång få möjlighet att utveckla ett nyanserat språk i både skrift och tal. Att läsa en bok tillsammans, att lyssna och samtala, diskutera och skriva är att tillsammans i klassrummet utveckla sitt språk. Som lärare kan vi genom vår egen nyfikenhet undervisa på ett sätt som får eleverna att tänka, kommunicera och lära. I de nationella målen står det:

Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola

- *kan använda det svenska språket i tal och skrift på ett rikt och nyanserat sätt,[...]*
- *kan använda sig av matematiskt tänkande för vidare studier och i vardagslivet,[...]*
- *kan lösa problem och omsätta idéer i handling på ett kreativt sätt,*
- *kan lära, utforska och arbeta både självständigt och tillsammans med andra och känna tillit till sin egen förmåga,*
- *kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter grundade på kunskaper och etiska överväganden. (LGR II, s. 13 ff)*

Genom att arbeta med skönlitteratur kan vi utforska många av kursplanemålen. Svenska, bild och samhällskunskap är bara några av de ämnen som går att koppla till arbetet med en skönlitterär bok. I själva boken finns inget stuprörstänkande, utan den handlar om livet självt, och

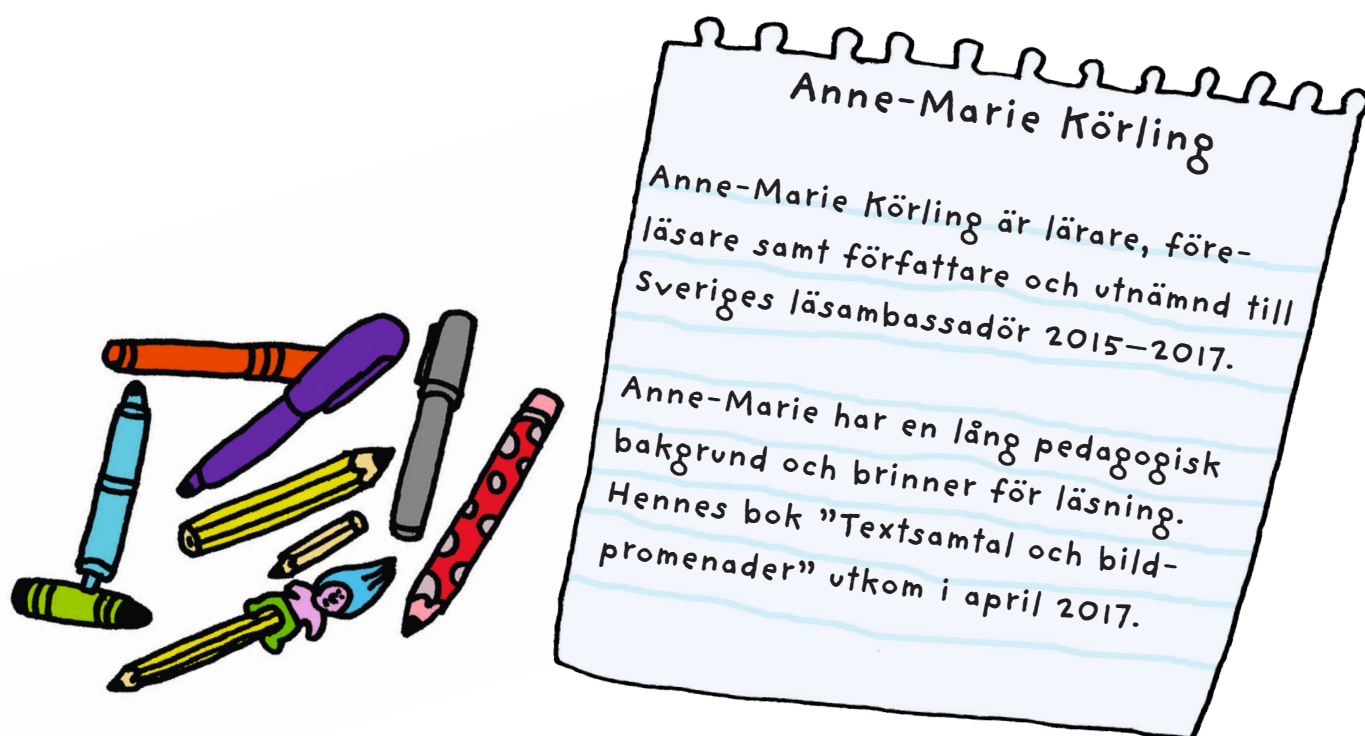
den nyfikna läraren upptäcker sambanden mellan boken och läroplanen. Bara titeln kan i det här fallet väcka nyfikenhet – Vad är egentligen en Sambakung? Vad utmanar en sådan titel för normer?

I den här lärarhandledningen hittar du tips och vägledning kring hur man kan arbeta med boken både före, under och efter läsningen. Se det som förslag på hur du kan arbeta med texten och använd din nyfikenhet för att anpassa materialet efter dig och dina elever.

Lycka till!

Anne-Marie Körling

Lärare, läsambassadör och med boken i beredskap för undervisning.

Exempel på ämneskopplingar

Matematik: Eleverna ska få utveckla tilltro till sin förmåga att använda matematik i olika sammanhang. Gör lekfull matematik av boken genom att utgå från innehållsförteckningen och se hur många kapitel som innehåller ett ord, två osv.

Kemi: Undersök geléhallonens kemiska innehåll eller diskutera hälsa och näringsintag.

Geografi: Prata om kartan och dess betydelse. Var bor Lisbet och Sambakungen? Var någonstans är Lisbets föräldrar?

Religionskunskap: Reflektera över livsfrågor och er egen och andras identitet, mänskliga rättigheter.

Samhällskunskap: Vad utmärker ett demokratiskt samhälle, könsroller, jämställdhet, relationer och trafikregler. Måste man gå i skolan?

Svenska: Formulera er och kommunicera i tal och skrift, lär er urskilja språkliga strukturer och språkliga normer.

Lärarhandledningens byggstenar

Författar- och illustratörsporträtt	6
Lisbet och Sambakungen	7
Lärande förhållningssätt	8
Bokcirkeln där boken går runt	9
Bildpromenad utifrån omslaget	10
Vad ser vi?	11
Vad tror vi?	11
Vad ser vi inte?	12
Bokens innehåll	13
Innehållsförteckningens matematik	14
Ordförrådet	15
Personer och platser	16
Samla på farmor	17
Låna en mening och skriv egna	18
Fler diskussionsfrågor	19
Efter läsningen	21

Författar- och illustratörsporträtt

Hanna Gustavsson

Hanna Gustavsson är illustratör och serie-tecknare och bor i Stockholm. Hennes serieroman *Iggy 4-ever* blev nominerad till såväl Augustpriset som Nordiska rådets pris. Hanna är utbildad på Konstfack och Grafikskolan och ingår i konstnärskollektivet ”En klump av överflöd”.

Emma Karinsdotter

Emma Karinsdotter föddes i Ronneby år 1985 och bor idag i Malmö. Hon har i många år arbetat inom musikbranschen som bl.a. projektledare och turnéledare, men har även varit trummis i ett amerikanskt punkband och projektledare för deckarfestivalen Crime-time Gotland. Emma har gått på Skurups skivrarlinje samt författarskolan vid Lunds universitet och debuterade år 2014 med kortprosaromanen *Och himlarna ska falla himlarna ska falla himlarna ska falla när du rör vid mig*.

Lisbet och Sambakungen

Lisbet bor med sin farmor Sambakungen och den bistra piratkatten Sixten i ett vanligt hus på en vanlig gata. Farmor älskar geléhallon, att vinna internationella cykeltävlingar, glassagne, hemliga agentuppdrag och att tantsnuska med sin gamla flickvän, agenten Agatha Fox. Lisbet älskar att rita. Helst saker som inte finns. För det mesta har hon hur kul som helst med farmor. Men ibland blir farmor lite för mycket. Då skulle det vara skönt med någon som var lite mer som hon själv.

En dag kommer ett vykort. Där hälsas Lisbet välkommen till första klass. Farmor betar sig som om någon har dött: ”Sommaren har dött, Lisbet. För i höst börjar skolan. Efter det blir det aldrig mer några somrar. Då blir det sommarlov istället, och dom går jättesnabbt.” Tillsammans bestämmer sig Lisbet och farmor att göra så mycket det bara går av den sista sommaren i hela världen. Men egentligen tycker Lisbet att det ska bli ganska spännande att börja skolan. Hon kanske till och med får en kompis som mest är hennes ...

Lisbet och Sambakungen är en rikt illustrerad högläsningsbok med mycket crazyhumor, inte minst i Hanna Gustavssons färgillustrationer. Men parallellt med de galna upptågen ställs en allvarigare fråga: Har man rätt att få vara som man vill – även om man helst vill vara alldeles vanlig?

Lärande förhållningssätt

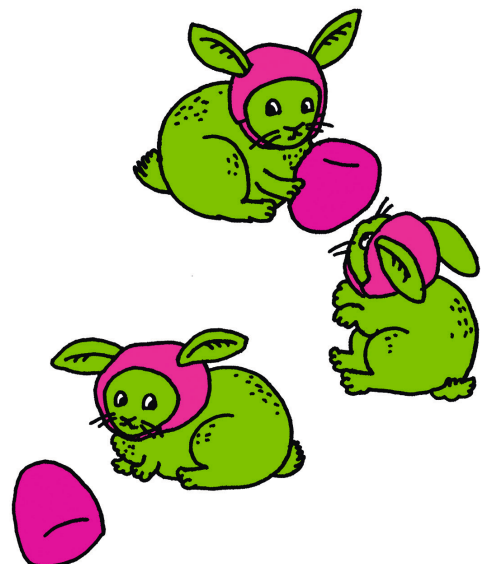
Låt eleverna låna av din nyfikenhet, ditt engagemang och din läslust. Intresse är härligt smittsamt!

Det är genom läraren som eleverna får möta boken. Det innebär att läraren kan visa och låna ut av sin nyfikenhet och sitt intresse för boken och vad den har att berätta. Läraren styr samtalet och skapar engagemang så att varje bok blir ett nytt äventyr att upptäcka.

När du presenterar boken för eleverna laddar du boken med nyfikenhet och intresse. Det gör du genom att exempelvis säga: ”*Det ska bli så roligt att dela den här boken med er*” och/eller: ”*Jag är så nyfiken på vad boken har att berätta för oss.*” Visa din nyfikenhet och ditt intresse och låt eleverna låna av det.

Var inte rädd för att läsa fel när du läser högt. Gör istället pedagogik av det och visa att även du behöver läsa om ibland. Gör det med upptäckarglädje så visar du, och lär, eleverna att även du kan läsa fel och rätta till.

Kom ihåg att alltid inkludera och nämna författaren Emma Karinsdotter då det gäller bokens text och Hanna Gustavsson då det gäller bokens illustrationer. Det är deras bok vi utgår ifrån, därför ska de alltid vara närvarande när vi talar om boken.

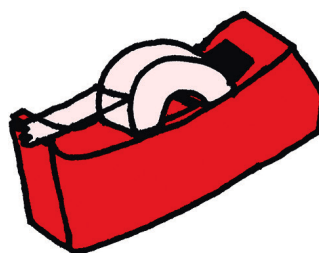
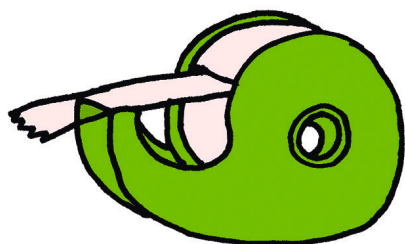
Bokcirkeln där boken går runt

Alla möten med boken ökar intresset för den. Låt boken gå runt och känn på den innan ni läser.

Innan ni börjar läsa boken är det en bra idé att låta eleverna upptäcka boken genom att hålla i, känna på och studera den. Låt boken gå runt bland eleverna genom att de, två och två, få hålla boken, titta på den, känna bokens tyngd och studera omslaget lite närmare under ungefär en minut. När minuten har gått får eleverna passa boken vidare till nästa par. En minut är tillräckligt med tid för eleverna att fokusera och få närmare kontakt med boken. Det är en sinnlig upplevelse att hålla i boken, låt eleverna upptäcka det.

När alla elever har fått upptäcka boken diskuterar ni ert första intryck tillsammans:

- Hur känns boken?
- Tror vi boken kommer vara rolig, läskig, sorglig? Varför tror vi det?
- Är det någonting speciellt som väcker nyfikenhet och lust att läsa?

Bildpromenad utifrån omslaget

Illustrationerna är också berättelser. Genom att titta på bilderna kan vi upptäcka och tillägna oss ordförråd samt skaffa oss förförståelse.

Innan vi börjar läsa ska vi göra en bildpromenad. Syftet med bildpromenaden är att väcka nyfikenhet men också att sätta fokus på ord och bygga ordförråd. Det här kommer, och ska ta tid. Visa gärna omslaget på tavlan och se till att bilden är tillgänglig för alla elever. Går den att se från alla platser i klassrummet? Elevernas medverkan är avhängig av att undervisningen möjliggör för dem att delta. Tillgänglighet är ledordet.

Bildpromenaden består av tre frågor, varav den första är den vi ska ägna mest tid åt:

1. Vad ser vi? (ord och begrepp)
2. Vad tror vi? (föreställningar, upptäckter och förförståelse)
3. Vad ser vi inte? (vad påverkar bilden trots att det inte syns?)

När bildpromenaden väl har etablerats som samtalsform brukar den ta fart av sig själv. Frågan ”Vad ser vi?” handlar om att sätta ord på och tillsammans utforska både detaljer och helheter i bilden. Det leder till att vi får ett gemensamt ordförråd i klassrummet. Vi kan, och bör, låta alla de språk som talas i klassrummet användas i bildpromenaden. Det betyder att om vi exempelvis har identifierat en katt så får eleverna säga ordet katt på alla de språk de kan.

Vad ser vi?

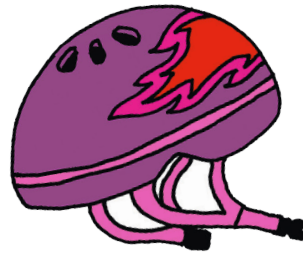
Eleverna ska få talutrymme. Därför ska varje mening börja med ”jag ser...”. Du som lärare kan börja med att berätta vad du ser och sedan låta eleverna ta vid.

- Jag ser färgerna grön, orange och gul ...
- Jag ser en haj på en tröja ...

- Jag ser två cykelhjälm ...
- Jag ser att hjulen på cykeln snurrar ...

Kom ihåg att det är eleverna som ska upptäcka omslagets innehåll. Lärarens förhållningssätt är att ge utrymme för eleverna att upptäcka och sätta ord på vad de ser. Till vad vi ser hör också antal, räkna det ni ser på omslaget:

- Jag ser fem ögon ...
- Jag ser två cowboystövlar ...
- Jag ser nio gröna bokstäver ...

Vad tror vi?

Den här frågan syftar till att skapa nyfikenhet och att förutspå vad boken kan tänkas handla om. Inled även här alla meningar med ”jag ser ...” och fyll sedan på med vad ni tror att det observerade kan tänkas betyda för berättelsen.

- Jag ser en tröja med en haj på och jag tror att de är på väg till havet ...
- Jag ser en katt med en lapp för ögat som en sjörövare. Kanske ska de ut och röva ...

Vad ser vi inte?

- Jag ser inte om de cyklar på en väg eller på en gräsmatta ...
- Jag ser inte varifrån de cyklar ...
- Jag ser inte vart de är på väg ...
- Jag ser inte vem som har skrivit och vem som har ritat av Emma Karinsdotter och Hanna Gustavsson ...

Återkom till bildpromenaden under läsningen. Ju mer vi läser desto mer lär vi oss om personerna, vilket kommer att resultera i nya upptäckter och insikter om vad som händer i bilden.

Baksidestextens fråga ”Har man rätt att vara som man vill – även om man helst vill vara alldeles vanlig?”, är en fråga vi kan ställa oss om och om igen då vi läser boken:

- Vad menas med att vara vanlig?
- Hur är man ovanlig?
- Hur ser vi på varandra?

Bokens innehåll

Innehållsförteckningen ger oss en viktig överblick och kapitelrubrikerna öppnar ett fönster mot fantasin.

Innehållsförteckningen ger oss en första hint om vad det är vi ska få möta i boken. Låt kapitelrubrikerna kittla elevernas nyfikenhet. Ta en kopia av sidan med innehållsförteckningen och dela ut den till eleverna så att de får bekanta sig med rubrikerna och innehållet. Men låt sedan eleverna höra din lärarstämman läsa rubrik efter rubrik så att undervisningen görs tillgänglig för alla. Visa gärna innehållsförteckningen på en whiteboard.

Ställ frågor:

- Hur många kapitel finns i boken?
- Vilka rubriker innehåller bara ett ord?
- Vilka rubriker innehåller två ord?
- Vilka rubriker innehåller fler än tre ord?

Arbeta med kapitelrubriken "Brevet". Skapa nya rubriker med utgångspunkt i kapitelrubriken. Vilka ord kan vi skriva innan och efter? Gör en lång lista med elevernas förslag och se hur nära innehållet de kommer, vilka som ser ut att passa och varför då, då ni senare läser kapitlet. Kom ihåg att det inte finns några rätt eller fel utan bara språk för kreativitet och tänkande.

Innehållsförteckningens matematik

Gör lekfull matematik av bokens delar.

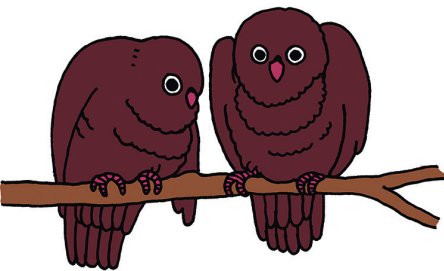
Använd exempelvis frågorna om antalet kapitel ovan. Skriv och räkna framme vid tavlan med hjälp av eleverna:

- 7 kapitel av 21 innehåller ett enda ord (Rövarhistorier, Brevet, Sömlös, Sambatönten, Lejongap, Juliafton, Glassagne).
- 5 kapitel av 21 innehåller djurord (Ugglor i kastanjen, Broccoli och strandskator, Piratkatten Sixten får nog, Lejongap, Galleri Silverfisken).
- 17 kapitel av 21 innehåller bokstaven ”s”.

Utmana kognitionen och hitta andra ingångar till rubrikerna:

- x kapitel av 21 innehåller bokstaven ...
- x antal kapitel av 21 innehåller nya ord ...

Att närma sig rubrikerna på det här sättet gör att eleverna blir nyfikna. När de studerar innehållsförteckningen kan du låta dem få önska ett kapitel som de vill lyssna till. Tillmötesgå deras önskemål. Det finns många vägar in i boken och vi behöver inte börja på sida ett och sedan läsa framåt. Läs lite ur det kapitel som lockar eleverna, men läs inte allt. När det är som mest spännande kan det vara lämpligt att sluta läsa och börja från början.

Ordförrådet

Ordförrådet är centralt både för att kunna tänka, kommunicera och lära. Ett rikt och nyanserat språk får vi genom att lära oss och använda ord. Ordförrådet byggs upp när vi aktivt tillägnar oss ord och prövar dem både i tal och skrift.

Det vimlar av ord i böcker. I boken om Lisbet och Sambakungen hittar vi både vanliga och ovanliga ord, alla lika härliga att smaka på. Plocka ut tre ord ur varje kapitel och presentera dem innan ni läser boken. Låt eleverna säga orden högt och prova att göra egna meningar av dem. Lekfullt och ordrikt. När vi sedan läser upptäcker vi hur författaren har använt orden. Ur det första kapitlet väljer jag ut orden:

- Stjärnstopp
- Maräng
- Förstoringsglas

Sätt orden i omlopp i klassrummet. Låt eleverna skapa egna muntliga meningar innan ni slukar boken. När författaren använder ordet uppmärksammar vi det i författarens sammanhang. Genom att presentera orden redan innan läsningen får vi en förförståelse och när vi sedan läser de ord vi har pratat om kommer eleverna reagera på dem.

Ordet "stjärnstopp" kan till exempel bli ett ord för elever och lärare att lekfullt och textanknutet använda tillsammans. Stjärnstopp betyder:

För när man sagt "Stjärnstopp" fick man inte säga något mer. (s.11)

Efter varje kapitel kan eleverna få leta efter egna ord i texten och välja ut tre som är nya för dem eller som de tycker särskilt mycket om. Det här är ett arbete som kan mynna ut i ett delande mellan klasskamrater och lärare och därmed ett gemensamt ordförråd kring boken.

Personer och platser

Skapa förförståelse genom att lista platser och personer redan innan ni läser. Det skapar nyfikenhet och igenkänning.

Det här är en övning som skapar förförståelse utan att avslöja alltför mycket om vad boken handlar om. Det är viktigt att berättelsen under allt arbete får fortsätta att vara den källa som vi längtar efter att hämta mer information från.

Slå upp tre olika uppslag, varsomhelst, ur bokens 187 sidor. Undersök vilka personer som finns med på uppslaget och lista dem:

s. 33

Farmor
Jag
Hanin
Föräldrar

s. 100

Farmor
Agatha Fox

s. 143

Julitomtarna
Jag
Farmor
Hanin

När vi har gjort detta kan vi identifiera återkommande personer. På så sätt skapar vi ett personregister. Gör samma sak med platserna:

s. 33

Köket
Skolan
Rummet
Rymdraket
Trappstegen

s. 100

Gården
Soffan
Golvet

s. 143

Källaren
Syrenbersån

Genom att lista platserna får vi rumsuppfattning och överblick. Vi kan även vidareutveckla och samtala om exempelvis vad som gör ett kök till ett kök. Vad behöver finnas i ett rum för att vi ska kalla det för kök? Och om vi sedan kopplar ihop köket och gården kan vi diskutera ”inne” och ”ute” och skillnaderna däremellan. Det går att leka med tanken att vi ska gå från köket och ut på gården och hur skulle vi i så fall göra? Och hur ska vi förstå platsen ”syrenbersån”? Låt oss leta upp och titta på fotografier så att en sådan plats kan presenteras för alla i klassen.

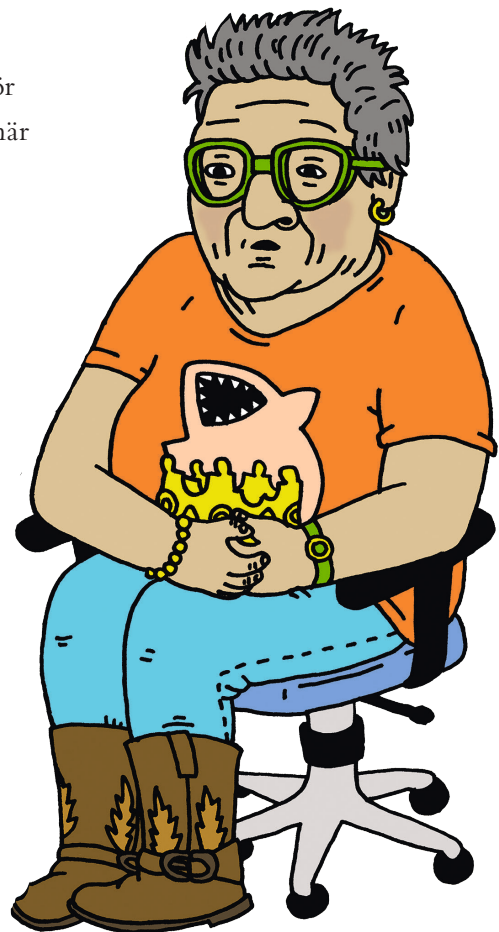
Samla på farmor

Att samla på ord, uttryck och saker som hör ihop med en person ger oss en översikt och hjälper oss att få grepp om och sammanfatta personen.

Berättelsen handlar om farmor och Lisbet. Men vem är farmor? För att få grepp om vem farmor är kan vi "samla på" henne. Genom att undersöka och skriva listor åskådliggör vi farmor genom de ord, uttryck och ting som förknippas med henne. Den här övningen går såklart att applicera på alla personer i boken, varför inte dela upp er och skapa listor över fler personer?

Exempel på ord eller uttryck som hör ihop med farmor:

- Schuck-schluck-schluck
- Geléhallon
- Mormor tyckte att vi skulle berätta rövarhistorier för varandra, så det blev som på den gamla goda tiden när hon var ute på äventyr.
- Phiu-phiu-phiu-phiu-phi-phiu-phii-phiu-phi-phiu-phiu- phuuu!
- Nu måste vi vissla hela vägen! Det går snabbare om man visslar.

Låna en mening och skriv egna

Skriv eget genom att låna från författaren. Att ha en modelltext underlättar när man sedan ska skriva själv.

Välj ut en mening ur boken och skriv sedan en egen mening som knyter an till den. Som lärare visar jag hur jag menar och tänker genom att göra. Jag väljer följande mening ur boken och skriver upp den på tavlan så att alla elever kan se:

För varje sida jag läste blev magontet pyttelite mindre.

Jag börjar med att berätta för eleverna att författaren använder stor bokstav och punkt för att inleda och avsluta meningen. Meningen innehåller nio ord och av alfabetet har författaren använt 20 bokstäver. Jag skriver alfabetet på tavlan och drar streck över de bokstäver som författaren har använt, på några bokstäver (exempelvis E, N, T, A) blir det många streck. Frågor jag ställer är:

- Vilka bokstäver använder författaren flera gånger i sin mening?
- Vilka bokstäver ur alfabetet saknas?
- Hur många bokstäver har författaren använt?

Eleverna tycker om att räkna och det fungerar som en väg in i arbetet med alfabetet. Alfabetet är viktigt och vi kan använda oss av det på massor av olika sätt. Här gör vi det utifrån en mening.

När vi har utforskat meningens beståndsdelar, stora och små bokstäver och punkter, visar jag hur jag kan använda min fantasi för att skriva en fortsättning på författarens mening:

För varje sida jag läste blev magontet pyttelite mindre ...

Jag märkte att jag kunde läsa och att jag tyckte att det var roligt.

Uppmana klassen att skriva egna meningar med de två meningarna som skapats i exemplet som utgångspunkt. Till slut har mening efter mening skapat en berättelse. Låt berättelsen finnas väl läsbar och tillgänglig i klassrummet. Kom ihåg att läraren kan tjänstgöra som ”penna” då eleverna muntligt skapar meningar. Läroplanen säger att eleverna ska få utveckla språk i både tal och skrift.

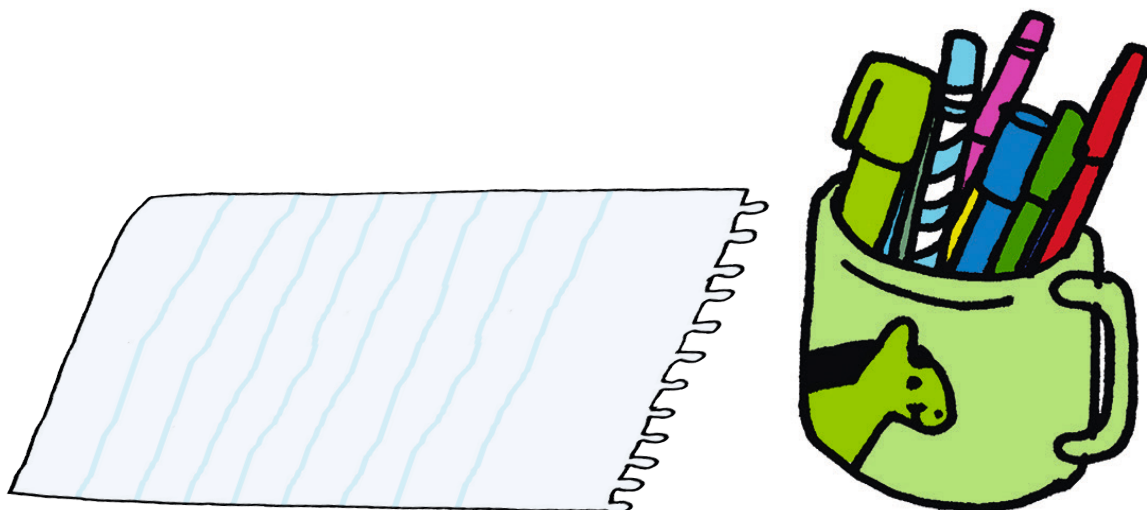
Fler diskussionsfrågor

- Att inte kunna somna
- Att vara ensam i hela världen
- Att börja skolan
- Att träffa en kompis
- Om föräldrar som är upptagna
- Farmor och kärleken – Får en farmor eller mormor vara kär? Farmor och känslorna?
- Husdjur och dess betydelse – Hur förstår man sitt husdjur? Hur vet djur att de hör ihop med sin familj?
- Fantasi och verklighet – Vad är riktigt och sant och vad är fantasi och påhitt? Vad är det att ha fantasi? Vad gör fantasin för nytta?
- Om att ha tråkigt – Vad betyder det att ha tråkigt? Skriv en lista med ord och meningar som förklarar vad tråkigt betyder.
- Att växa upp hos någon annan – Att växa upp hos någon annan än sina föräldrar? Att växa upp utan föräldrar? Familjer kan se ut på olika sätt.
- Om normer – låt eleverna ställa vilka frågor som helst, de är ofta mer toleranta inför att vi alla är olika och vi vuxna kan lära av dem. Kom ihåg att inte döma utan lyssna och ställ följdfrågor. Vad är det att vara lika? Vad är det att vara olika? Hur vet man om man är olik eller lik? Vad är det att vara lika varandra utanpå men olika innanför? Vad är det att vara lite olika utanpå men lika innanför?
- Om regler – Om att äta geléhallon när det inte är helg? Cykla utan hjälm?
- Om att lyssna till rövarhistorier. Det finns så många berättelser i berättelsen. Hur vet man

när farmor berättar och när hon inte gör det. Varför berättar farmor? Vad är det hon har varit med om? Är det sant?

- Om källkritik med anledning av rövarhistorierna – Hur vet man att någonting man får berättat för sig är sant?
- Diskutera miljön. Var befinner sig farmor och Lisbet? Det är en liten värld, köket, trädgården och gatan, vad gör den större? Farmors berättelser gör den lilla världen stor. Vad är sant och vad är inte sant?
- Det finns ingen karta. Rita en karta utifrån hur det ser ut i er fantasi. Hur ser det ut i köket, var ligger huset i förhållande till trädgården och gatorna runtomkring, hur ser staden som de bor i ut?

Efter läsningen

Avsluta inte boken trots att den är slut. Läs om första kapitlet och be eleverna diskutera hur de uppfattar det nu. Omläsningens betydelse är att upptäcka mer och få lyssna igen. Visa att vi lyssnar en och två gånger till bokens berättelse. Vad mindes vi? Vad upptäckte vi för nytt? Vi kommer att märka att omläsningen är viktig och betydelsefull. Låt eleverna fundera över något de vill lyssna till igen och motivera och resonera kring varför. Diskutera sedan övergången från en bok till en annan. Vad ska vi läsa nu när vi lämnar Lisbet och Sambakungen? Presentera tre nya böcker, börja med att läsa inledningskapitlen och låt eleverna resonera kring vilken bok de vill lyssna till nu. Då har du gett dem tre nya böcker att fantisera kring och upptäcka!

